

Поштовани учесници Међународног научног скупа,

Поштовани гости, даме и господо, драги пријатељи,

Дозволите ми да вас поздравим у име Организационог одбора Међународног научног скупа Први свјетски рат – узроци и посљедице, који се у организацији АНУРС-а одржава у Бањалуци 30. и 31. маја 2014. године.

Овом научном скупу присуствује више од 40 академика и универзитетских професора из Републике Србије, Црне Горе, Русије, Грчке, Мађарске, Републике Српске и Федерације БиХ, који ће својим рефератима и дискусијама дати значајан допринос сагледавању узрока и посљедица Првог свјетског рата.

Наш Међународни научни скуп представља једну од најзначајнијих манифестација којим Република Српска обиљежава стогодишњицу Првог свјетског рада.

Дозволите ми да посебно поздравим изасланика Предсједника Републике Српске господина Милорада Додика Сенишу Карана, академика САНУ Драгољуба Живојиновића и академика ЦАНУ Зорана Лакића, Његову Екселенцију амбасадора Републике Србије Станимира Вукићевића и замјеника амбасадора Руске Федерације Алексеја Керестецијанца, потпредсједника Народне скупштине Сњежану Божић и предсједницу Одбора за образовање Гордану Дукић.

У овој, 2014. години, Први свјетски рат у сваком погледу је водећа тема свјетске историјске науке, а свима нам је јасно зашто је тако. Један од разлога свакако су размјере ратног сукоба 1914–1918. године и посљедице које је он произвео.

До избијања Другог свјетског рата, Први свјетски рат познат је као Велики рат и Свјетски рат. Оквирно, више од 70 милиона људи било је под оружјем, од којих је преко 60 милиона мобилисано у Европи. У рату је смртно страдало око 15 милиона људи, око 20 милиона је рањено, а земље директне учеснице рата претрпјеле су и огромна материјална разарања. Искуства рата проузроковала су појединачне и колективне трауме у свим земљама учесницама. Рату су претходиле кризе у међународним односима и неколико војних сукоба на ограниченом подручју.

Први свјетски рат водила су два велика савеза: Антанта и савез Централних сила. Силе Антанте на почетку су чиниле Велика Британија, Русија и Француска и њихове придружене територије и протекторати. И неке друге државе касније су се придружиле силама Антанте, од којих су најважније биле Италија и Сједињене Америчке Државе. Централне силе су прије почетка рата чиниле Немачка, Аустроугарска и Италија. Због Лондонског уговора од 26. априла 1915. године, којим је за Италију предвиђен дио Далмације, Истра, Горица, Кварнерска острва и Додеканез, и Италија је приступила силама Антанте. Османско царство и Бугарска придружили су се Централним силама. До завршетка рата, од европских земаља Холандија, Швајцарска, Шпанија и скандинавске државе остале су званично неутралне.

Са аспекта теме овог скупа требало би рећи да су се ратне операције водиле на неколико великих фронта: Западном, Источном, Балканском, Италијанском, Блискоисточном. Поморски сукоби представљали су такође фронт за себе. Рат је представљао судар технологије 20. вијека и војне стратегије 19. вијека. Први пут у историји, дио ратних дејстава биле су борбе у ваздуху, иако је ратно ваздухопловство употријебљено још у италијанско-турском рату 1911. године. Осим авиона, у ратним акцијама користили су се тенкови, подморнице, чак и носачи авиона, а и бојни отрови. Ангажовање свих друштвених потенцијала за ратне потребе дало је Првом свјетском рату карактер тоталног сукоба.

Рат је окончан потписивањем мировних споразума. Најуочљивија посљедица рата била је нова територијална подјела Европе. Чланице Централних сила изгубиле су дио својих територија, а створене су нове државе. Њемачка је проглашена одговорном за рат и принуђена да плаћа ратну одштету. Осим Њемачког, нестало је и Аустроугарско и Османско, а још 1917. и Руско царство. Од територија које је заузимала Аустроугарска створене су Аустрија, Мађарска, Чехословачка и Краљевина СХС. Територије Османског царства ван Анадолије додијељене су као протекторати силама Антанте, док је језгро Царства реорганизовано у Републику Турску. Руско царство, која је иступило из рата након социјалистичке Октобарске револуције 1917, изгубило је знатне територије на западу, од којих су створене нове државе: Финска, Естонија, Летонија, Литванија и обновљена Пољска. Након рата основано је Друштво народа као међународна организација посвећена рјешавању међудржавних спорова дипломатским путем.

У уводном обраћају желим рећи и сљедеће. Први свјетски рат оставио је велике посљедице и на српски народ. Формално је аустроугарска објава рата Србији 28. јула 1914. покренула ланац догађаја који су довели до свјетског рата. Србија и Црна Гора налазиле су се на страни сила Антанте. У војскама Србије и Црне Горе борили су се многи српски добровољци из области које су се налазиле у саставу Аустроугарске, а и из других држава. На Церу и Колубари 1914. српска војска остварила је прве савезничке побједице у овом рату. Тадашњи командант аустроугарске војске у Срему, генерал Алфред Краус истакао је: „Упознали смо Србе као ваљане непријатеље. Ја сам их сматрао и сматрам их и сада као војнички најјаче од свих наших непријатеља... Они су нашим трупима задавали много више тешкоћа него Руси, Румуни и Италијани.“

У даљем току рата Србија се нашла у једној од најтежих ситуација у својој историји. Пред удруженим надирањем њемачке, аустроугарске и бугарске војске, њен монарх, влада, скупштина и дио народа преживљавали су „албанску голготу“. Црна Гора је почетком 1916. била принуђена на капитулацију. Народ који је остао у

Србији, као и српски народ у Црној Гори и у Аустроугарској, а посебно у Босни и Херцеговини, био је изложен страховитим репресалијама.

И поред тешког усуда, српска војска се у Грчкој и у сјеверној Африци опорављала и јачала идејом ослобођења, без које би били неразумљиви њени изузетни успјеси приликом пробоја и послије пробоја Солунског фронта. На позив Народног вијећа, почетком новембра 1918. српска војска прелази ријеку Дрину, улази у Сарајево, Загреб и даље на запад.

Још раније, побједи у балканским ратовима 1912–1913. изазвале су револуционарно расположење у српском народу. Српски национални покрет прелазио је из елитног у фазу масовног типа. Револуционарна омладина живјела је у убјеђењу да би пројекат ослобођења и уједињења југословенских народа требало спровести насиљем и свјесним жртвовањем. Етничко јединство Срба и Хрвата представљало би основу будуће унитарне државе. Сматрало се да граница између њих реално не постоји, јер је темељ нације заједнички језик а не религија. Конкретизацију националног расположења и наведених теоријских постулата изразила је Народна скупштина Краљевине Србије, када је 7. децембра 1914. у Нишу дефинисала ратни напор Србије „да обезбеди успешан свршетак овог великог војевања, које је, у тренутку кад је започето, постало уједно борбом за ослобођење и уједињење све наше неслободне браће Срба, Хрвата и Словенаца“... Чини се да је свјесно занемарена улога религије у југословенским друштвима! Рат је још више продубио вјерски расцјеп и религија је превладала као основ политичких идеологија и каснијих националних идентитета. Идеја југословенства, знатно касније се показало, доживјела је историјски пораз.

Српски губици и страдања у Првом свјетском рату били су разорни. Србија је, према подацима Конференције мира у Паризу 1919, изгубила 1.247.435 људи, односно 28% становништва које је имала према попису из 1914. године. Губици цивилног становништва досегли су број од 845.000 људи. Немјерљива су и страдања становништва у Црној Гори, као и српске жртве у земљама које су до

1918. припадале Аустроугарској монархији, што је било посебно изражено на простору Босне и Херцеговине. Због толиких жртава српски народ губио је креативну моћ у каснијој југословенској држави.

Даме и господо,

Нису размјера Првог свјетског рата и његова стогодишњица, једини повод одржавања овог скупа. Обавезују нас на то све агресивнији покушаји историјског ревизионизма Првог свјетског рата. Иако је таквог ревизионизма било и раније, он је посебно изражен у посљедње вријеме. Прекомпозицију свјетских односа протеклих неколико деценија прате и покушаји прекрајања прошлости, односно њеног обликовања према потребама појединих центара моћи. На удару историјског ревизионизма посебно се нашао српски народ. Као и прије једног вијека, Србији и српском народу приписује се етикета криваца одговорних за избијање Првог свјетског рата. Иако је озбиљна историјска наука на основу темељних истраживања доказала превасходну (не и искључиву) одговорност Њемачке и Аустроугарске за избијање рата, у садашњем времену свједоци смо агресивних настојања да се ти ставови релативизују и ревидирају. Сарајевски атентат 1914. – без ваљаних аргумената – приказује се као терористички акт у који су умијешане влада и војска тадашње Краљевине Србије, а поред тога, узима се као једна од чворишних тачака за конструисање немогућих вертикала српске експанзивне политике у ранијем и каснијем времену. Српска ослободилачка борба, вођена на принципима борбе за национално ослобођење тадашње Европе, тумачи се као освајачка и реметилачка за успостављање стабилног друштва на Балкану. С друге стране, Аустроугарској, још тада оцијењеној као историјски анахронизам, настоји се приписати карактер претече Европске уније.

Покушаји историјског ревизионизма нису заобишли ни поједине посленике науке и политике у Босни и Херцеговини, па је и то једно од оправдања за одржавање

оваквог међународног скупа. Програмски и Организациони одбор руководили су се високим научним стандардима приликом његове организације. На скупу учествују потврђени научници, а прилика је дата и онима који тек чекају афирмацију у ширим оквирима.

Одржавањем овога научног скупа, АНУ РС још једном исказује способност организовања научних манифестација највишег ранга.

На крају, задовољство ми је да вас још једном поздравим и овоме скупу пожелим успјешан рад. Учесницима Скупа из других земаља желим пријатан боравак у Републици Српској и Бањој Луци.

Према нашем програму, учеснике научног скупа поздравиће један број научних институција и институција власти.

Сада молим предсједника АНУ РС, академика Рајка Кузмановића, да нам се обрати.